

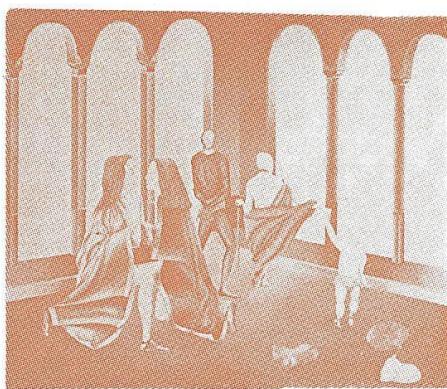
Parodija stoji na ulazu i izlazu bogatih i moćnih tokova evropske književne tradicije od Homeru do Džojsa. I sám Homer je, antropomorfizirajući helenski Olimp, parodijski destruisao njegove vitalne punktovе. No, i Homer je parodiran. To je, izgleda, izvesnost književnih vrednosti. Grohotni smeh parodije ili njena promišljena ironična maska okretala je krmе književnih brodova u nova imaginativna prostranstva. Duhovna i intelektualna demokratizacija »visoke književne forme išla je preko parodije. Homer je kompletniji sa Batrahomiomajom; helenska lirika sa Hiponatom; grčka tragedija sa Aristofanom; tragička divinizirajuća orfejska intonacija Dantove *Komedije* transponuje se u grohotno gromoglasje Bokačeve proze; Kornej i Rasin anti-podno su zbljeni sa Molijerom; Puškinova proza prirodno se uliva u izvrnuto lice *Mrtvih duša*; idilični jelisijumski sentimentalizam Milovana Vidakovića nalazi svoj antipodni pandan u persiflerskoj grimasi vršačkog graždanina; Dučićeve uspavane aleje i ovcale ruže pronašle su radikalnog baštovanja u Vinaveru. Jedna tradicija koja je započela herojskom panoratom pod zidinama Ilijeva grada i lutanjima Odisejevim po morskim prostranstvima Sredozemlja završće se u parodijskom mimoalaženju Stefena De-dealusa i braćnog para Blum u Dablinu. Od Itake do Dabline, prateći Don Kihota »visoke« književne konvencije, kopljem svoje ludnosti, — parodija probija naduvane književne veličine i afirmiše prave, prizemljujući svojim racionalitetom uzlete bez krila i oslonca. Taj Sančo Pansa evropske književne tradicije jašće već stolecima nedovoljno uočen. Zato obratimo pažnju na njegov plebejski smisao za realitet i objekcije. Književni polubogovi i prave književne vrednosti ponovo i ponovo umiru ili se potvrđuju u konkavnom odrazu ovog književnog bastarda. Bastard! Upravo to obećava budućnost ovome žanru, obećava mu svežu kriv; upravo to obezbeđuje mogućnost konstituiranja parodije kao žanra. I zato, ponovo: obratimo ozbiljan pozor ovoj neozbiljnno-ozbiljnoj formi (u Kroćevom značenju reči forma). Hibridi parodije imaju budućnost na plodnom tlu. Parodija nije znak nego značenje, ona ima svoju semiologiju, svoju aksilogiju, svoj put i svoju usmerenost. Veliki sejač parodijskog hibrida na našem književnom tlu, Stanislav Vinaver, posejao je dobro same: Zupce, Zivlaka, Brajkoviće i druge. Taj egzaltirani bergsonovac; oduševljeni poklonik matematike, muzike, poezije, tanani jezikoslovac, rezervoar ideja i programa, ingeniozni prevodilac — rodonačelnik je parodije KAO ŽANRA u našoj književnosti. Njegova faunska maska parodičara i genijalnog pantologičara izvire ne samo iz svega ozbiljnog što je on napisao, nego i iz svega što se u parodiji kod nas posle njega dešavalо. Ako bismo pisali istoriju parodije u srpskoj književnosti, pisali bismo je DO I OD Vinavera. Jedna moguća i neophodna teorija parodije morala bi biti konstituisana na primerima iz Vinaverovog dela.

Ovaj ironijski parazit književnog dela zapravo je autonoma tvorevina, iako živi od sokova dela koje destruiše. Ali čin destrukcije je ujedno i vid afirmacije. Parodija destrukcijom negira i afirmira. I zato: to nije imitacija, nije književno aćenje i šećenje, nije književna karikatura. I nije, to treba podyuci, inferiorna književna pojava. To je znak zrelosti, kritičke zrelosti jedne književnosti, znak za zaokrete književne evolucije, znak žanrovske modifikacije. A znak implicira značenje. Jedne od najpozvanijih stranica razmišljanja o književnoj evoluciji i tradiciji, o problemu žanra, pisali su ruski formalisti. Zato nije čudno što su se oni interesovali i za parodiju, što su sa očitim interesovanjem trazili za fenomenom parodijskog kao konstitutivnim elementom promene i nastajanja novih književnih formi u procesu evolucije.

Ontološko objašnjenje parodije zalazi u najdublje semantičke zagonetke jezika; iskušenja, ograničenja, ali i neslućeni potencijal reči može se najbolje očitovati u parodiji kao fenomenu igre u jeziku, jezika u igri. Vinaverova stvaralačka avantura to najbolje

damjan antonijević

ZA PARODIJU ŠIROM VRATA

kosta bunuševac ti i ja

potvrđuje: opsednut jezičkom problematikom, muzičkim i ritmičkim u jeziku, Vinaver je u Bergsonovoj filozofiji našao najbolju teorijsku osnovu za svoje gravitiranje ka „komičnom u rečima“, ka vrhuncu takve komike — parodiji. Vinaverove parodije nisu »cakes« jednog jezički nadahnutog i duhovitog čoveka sub speciae theatri — kako Bergson diferencira. *Pantologija* Vinaverova ima ozbiljnu i bogatu teorijsku fundiranost, složene veze sa onim što bismo slobodno mogli nazvati Vinaverovom teorijom poetske semantike. Izučavanje ritma imalo je u tome važnu ulogu. A postojanje parodije, tog načinka književnog dela, tog jezika u ironičnoj funkciji — nemoguće je bez održanja ritamskih i strukturalnih okvira parodiranog objekta.

Parodija je ozbiljna književna pojava. Komično se ne može parodirati. Suština parodiranja zahteva postojanje oštro izražene suprotnosti. Ako je parodija jedan vid komičnog u rečima, onda parodirani objekt mora nositi svu sadržajnu težinu ozbiljnog. Parodija je, zapravo, komična maska tragicnog osećanja sveta i života u književno-umetničkom delu. Zašto je Don Kihot tragican u svojoj komičnosti? To je, po Hegelu, nesklad »između suštinskog i njegove pojave, između namere i sredstva«. Parodija je negacija konvencije i statičnosti u književnosti. To je dijalektički i kritički prilog razvojnom tragalačkom principu u književnosti. Vinaverova *Pantologija* zato znači kraj i početak jednog razdoblja.

Kao komedija književnog zanata i književnog postupka u književnom obliku, pa-

rodija računa na čvrstu povezanost parodiranog objekta i sopstvenog cilja ostvarujući se ne samo podsećanjem na oblik nego i komičkim transponovanjem smisla i značenja. U stvari: parodira se sve: smisao reči, značenja, sonornost, metaforička i simbolička vrednost, struktura reči, rečenica, oblika, slike, funkcija, kontekst; parodira se konstrukcija, dominacija određene leksike, noseći imaginativni spojevi, parodira se celina, parodiraju se imena (Blaženi Grozdić, Smjevan Kadislav Plaćanski, Đovani Dučići, Miloš Crnošpaša, Ibrahim Andri-beg, Victoire Igo, V. Živojinović Mussaka).

Dinamična, antišablonska parodija je integritet intelekta, konstituisanje duhovnih vrednosti na osnovi književne kulture; to je izraz superiornosti, nekonformizma, kritičke determinante, diferencijalnih vrednosti. Podrazumevajući smisao za jezik, za književni postupak, za realitet, za predmetni svet, parodija je »koktel« sa mnogo duha, što će reći mnogo intelekta naročite vrste, mnogo invencije naročite arome, mnogo imaginacije naročitog usmerenja. Dvosmisljenost i višesmislenost parodije jeste njeni bitna vrednost. Prava parodija — ingenijska je. Najbolje parodije su vrhunska dela svetske književnosti. Zar nisu *Don Kihot* i *Uliks* kameni međaši savremene evropske romaneske tradicije? Zar ovo književno vreme nije vreme parodije, travestije, groteske? Strukturalne osobitosti parodije: začudnost, otežana forma, šokantnost efekata, namerno izvrtanje, namerno banalizovanje, namerno trivijalizovanje, namerno vulgarizovanje, deshematizacija, dekanonizacija, interes za jezik i postupak, ironisanje — jesu i osobitosti kojima se analitički valorizuju i druga književna dela. Kao svojevrsna forma transpozicije, parodija koristi ne samo kontrast, sve vrste interferencije (paradoks, igru rečima), nego i hiperbolu, ironiju, sarkazam, humor... Bogatstvo postupaka stavlja parodiju u red onih književnih radnji koje se ne mogu oponašati. Prava parodija niti imitira, niti se može imitirati. To nije književna iluzija već književna aluzija. Sa dominacijom »finalnog akcenta« (B. Eichenbaum) parodija je književna kritika svoje vrste, književni stil, čak i književna politika i književna psihologija. Geneza parodije (odnos po antitezbi, po inspiraciji, koncepciji i postupku) posebno je neistražen psihološki region motiva i poriva.

Parodičar je kao vila u narodnoj pesmi. Razgradije i traži najlepše žrtve. Žrtvuje i sebe po pravilu. Svaki parodičar od uspeha pesnik je, po prevashodstvu. Neispunjeni pesnik. Jer parodija je žudnja za harmonijom, žudnja za identitetom. »Parodija, smeh i podsmeć potvrđuju našu nadmoć nad neiskladi, ali i našu nemoć da sklad dokučimo i izrazimo« (J. Hristić).

Svaki Bogdan Popović ima svoga pantologičara. Bogdan A. Popović ima svoga Zivlaka. Zivlaka *Pantologija* (u rukopisu) pisana kao parodijski pandan Bogdan A. Popovićevoj *Antologiji* (*Savremenik*, 1971/8–9) zaslužuje svoje trajanje ne samo kao svedočanstvo jedne književne klime, i politike, i ukusa nego i kao egzemplarno nastojanje da se parodija afirmiše kao, ne samo, pogled na književni svet, nego i na svet uopšte. Ovoga puta mi je nećemo analizirati. Ali ove preliminarne napomene o parodiji, imajući uvek na umu Velikog Pantologičara Vinavera, vodile su računa i o njegovim Učenicima. Dozvolite jedan banalni didakticizam, ali: čast je i obaveza biti Učenik odličnoga Učitelja. I zato ovaj tekst treba shvatiti i kao dobrodošlicu novom pantologičaru Jovanu Zivlaku, i kao pozdrav dobroj parodiji, kao legalnoj mogućnosti trajanja jedne literature. To je i dobrodošlica za sve parodičare: Brajkovića i Novakovića, Zivlaku i Zupcu, kao i za druge ovde nespomenute: Marjana, Zaharova, Vitezovića, kao i za one koje će doći, kao i one koji će izaći iz skuta Vinaverovog kaputa.

I zato: parodiji — širom otvorite vrata. U novine. U časopise. U izdavačke kuće. Jednoj književnosti potrebni su Vinaveri kad će postoje Bogdan Popovići.